

Píše Sara Hauserová

(E*forum, 12. 06. 2019)

Brzy ráno to lze na Starém Městě bez turistů ještě částečně zakusit: Ten pocit, že „[j]sme napůl vesnice, napůl maloměsto“, který Milena Jesenská (1896–1944) v roce 1922 napsala na adresu svého domovského města ve fejetonu *Chvála kýče!*. Jesenská je jedním z autorů, kteří v krátkých žurnalistických útvarech destilovali urbánní esence Prahy raného 20. století. Jejich fejetony byly pravidelně publikovány v pražských novinách, přílohách a časopisech. A tak patřily vedle příspěvků o Janu Nerudovi nebo Robertu Walsеровi také texty Mileny Jesenské k programu literárněvědné koference Prag im / Feuilleton / in Prag [Praha ve fejetonu, fejeton v Praze], kterou v září 2018 zorganizovali Irina Wutsdorffová a Ulrike Mascherová (Tübingen) společně s Manfredem Weinbergem a Štěpánem Zbytovským (Praha).

V Rakouském kulturním fóru a poslední den konference také v prostorách Filozofické fakulty Karlovy univerzity osvětlovali mezinárodní referenti po tři dny pražskou fejetonistickou krajinu. Jak zdůraznila Hildegard Kernmayerová (Graz) ve své večerní přednášce, ztělesňují tyto krátké žurnalistické texty v pravém slova smyslu urbánní žánr a umožnily na přelomu 18. a 19. století literarizaci publicistiky. Od oficiálních zpráv byly fejetony odděleny čarou. Z pozice „pod čarou“ vstupovaly texty do vztahu s těmi „nad čarou“ a vypointovaně inscenovaly všednodenní, zábavná a kulturně-kritická témata. Nezřídka se to dělo formou procházky. Subjektivně zabarvený pohled se zajímá o detail, přidává mu na hodnotě.

Coby pražského pozorovatele a centrální postavu mladého fejetonu vyzdvihl Dalibor Tureček (České Budějovice) zkraje konference Jana Nerudu (1834–91). Tureček se přitom zaměřil také na paralely mezi vídeňským a pražským fejetonem. Jak Nerudův „pikantní“ styl do centra zájmu postavil moderního, pracujícího člověka, vysvětlila Nora Schmidtová (Erfurt). Nerudovy příspěvky byly prý také důležitými předchůdci manifestů pražské moderny a jejich stopy sahají daleko do 20. století.

Následně se do středu zájmu dostaly různé novinové redakce: Manfred Weinberg ve svém příspěvku interpretoval román *Prager Tagblatt* [Pražský deník] od Maxe Broda jako rezignující komentář k pražské kultuře fejetonu v raném 20. století. Brod tak údajně „uměnil“ velkou epochu pražské kulturní historie a dodatečně renomovaný *Prager Tagblatt* strhal. Hlavní postava soudního reportéra Fliegela, stylizovaná s obrovským patosem, podle něj selhává kvůli své „skrz naskrz zkažené době“.

Sibylle Schönbornová (Düsseldorf) a Marie Odile Thirouinová (Lyon) se věnovaly redakcím *Prager Presse* [Pražský tisk] a francouzskojazyčné *Gazette de Prague*.

Prager Presse vycházející od roku 1921 je pro Schönbornovou příkladem „kulturního mappingu“: Tyto německojazyčné noviny, jež oslovovaly větší část pražské německé menšiny, podle ní ukazují Prahu coby modelové město pro budoucnost rozmanité Evropy. Schönbornová zdůraznila také zásluhy *Prager Presse* při prostředkování kultury ve formě mezinárodních recenzí a překladů české literatury. Naopak *Gazette de Prague*, jež vycházela od roku 1920 do roku 1926, vícejazyčnou situaci v Praze zcela ignorovala. Thirouinová to odvozuje z redakčního cíle posílit za pomoci Slovanů vliv Francie v Evropě. Se Slovanů spojovaná Praha při tom byla nahlížena coby nové centrum střední Evropy. *Gazette* inscenovala Prahu jako kulisu jakési venkovské idylly, v níž prý žije mírumilovný a melancholický český národ. Česko-židovská kultura nebo pražští Němci při tom byli marginalizováni.

Druhý konferenční den začal přednáškami o dvojjazyčných fejetonistech. Štěpán Zbytovský osvětlil, jak angažovaný kritik Paul Leppin (1878–1945) v pražských periodikách fejetonisticky představoval moderní vzájemné vztahy české a německé kultury. Leppinovo hledání drobných detailů, v nichž se zapouzdřuje cosi velkého, Zbytovský propojil s Leppinovými sebeinscenacemi do role svědka pražské bohémy. Následně se Marek Nekula (Řezno) zaměřil na význačný urbánní prostor Prahy ve fejetonech Paula Eisnera (1889–1959). Ukázal, jak Eisnerovy novinové texty skýtají diferencovanější obraz Prahy než jeho – výzkumem dalekosáhle recipovaná – teze o trojnásobném ghettu, jíž Eisner retrospektivně popsal situaci Němců žijících na počátku 20. století v Praze. To Nekula doplnil o soudobý pohled fejetonisty Eisnera písničáka z Prahy a o Praze.

Další příspěvky se zabývaly proměnlivými pražskými podobami města. Ulrike Mascherová promluvila o politickém překódování Prahy, jež se roku 1918 stala novým hlavním městem. Za pomoci čtyř textů Richarda Weinerja (1884–1937) a F.C. Weiskopfa (1900–1955) s sebou Mascherová vzala posluchače na „procházky po městě“. Přitom se ukázalo, jak lze proměny v podobě města a na veřejných prostranstvích číst jako politické transformační procesy. Steffen Höhne (Výmar) zkoumal specifickou image Prahy v kulturním periodiku *Deutsche Arbeit* [Německá práce]. V centru jeho zájmu stály politické strategie přepisování urbánního prostoru pražsko-německou redakcí. Pozitivní reakce na úspěšné české národnostní hnutí vystřídaly inscenace Prahy coby německého hlavního města. Blanka Monguová (Bratislava) pak charakterizovala fejetonistickou Prahu 20. a 30. let jako „ideální malé velkoměsto“. Vylíčila, jak Praha, rozkročená mezi tradicí a modernou, hledala novou identitu coby hlavní město mladé republiky v poválečné Evropě, a podtrhla diskursivní orientaci Prahy na Berlín a New York.

V závěsu dala Barbara von Reibnitzová (Basilej) nahlédnout do ediční dílny kritického vydání Roberta Walsera. Malá fejetonistická forma Walsera také přiblížila lyrice, jak vyzdvihla Sabine Eickenrodtová (Berlín/Bratislava) ve své přednášce *Schreiber, Schriffter... Adalbert Stifter* [Psavec, pisec... Adalbert Stifter]. Walserův portrét Stiftera publikovaný v *Prager Presse* zasadila do vztahu se zprávami „nad čarou“. Walserův text podle ní otevírá možný způsob čtení mezi ironicko-umělecky inscenovaným

diletantismem, subversivní kritikou a otázkami o zacházení s tradicí. Barbara Thumsová (Mohuč) nakonec popsala Walserovy texty pro *Prager Presse* jako rezervoár strategické maskovací činnosti. Přitom ukázala, jak Walserovy fejetony o subversivních krycích mechanismech matou všednodenní vnímání a učí udivenému pohledu.

Poslední konferenční den se věnoval spojení fejetonu a teorie jakožto i pražským fejetonistům. Anna Conantová (Tübingen) referovala o ilustrovaném fejetonovém seriálu od Josefa Čapka *Homo artefactus*, který vyšel roku 1924 v *Lidových novinách*. Conantová ukázala, jak tato pseudoosvícenecká zpráva propagovala nové stroje místo nových lidí a tak satiricky refletovala diskursy kolem umělecké a společenské inovace. Nakonec osvětlil Peter Zusi (Londýn) spojení mezi žurnalistickým a fikcionálním psaním Richarda Weinera, když zkoumal jeho jazykové masky. Veronika Ambrosová (Toronto) ve svém příspěvku o Pražském lingvistickém kroužku vyzdvihla jeho přítomnost v německojazyčném i českojazyčném fejetonu. Ambrosová upozornila na to, jak oralita v příspěvcích Karla Čapka zpřístupnila ve fejetonistickém hávu vědecké diskursy.

O nové cílové skupině, čtenářkách novin, a jim adresovaných fejetonech promluvila Libuše Heczková (Praha). Texty autorů jako Marie Fantová (1893–1963) nebo Marta Rusová, publikované většinou v novinových přílohách, se často točily kolem soukromého prostoru spojovaného s ženskostí. Heczková nicméně ukázala, jak byly texty ovlivňovány i politickými, sociálními, feministickými a ekonomickými diskursy. Pražskému fejetonu slovinské autorky Zofky Kvederové (1878–1926) se pak věnovala Irina Wutsdorffová. Texty Kvederové nově definují flanérii spojovanou většinou s muži: Kvederová z ženské a dětské perspektivy literárně zpracovala městské výpravy své dcery. Gertraude Zandová (Víděň) referovala o vídeňských fejetonech Mileny Jesenské, jež vyšly v pražských novinách. Texty směřované na „příjemce“ Prahu poskytl pozorování z běžného vídeňského dne, která ukázala, jaký vliv měla ztráta politického statutu Vídně coby hlavního města c. a k. monarchie na soukromou sféru. Nadšení Jesenské pro obrázkové časopisy závěrem podtrhl Jindřich Toman (Ann Arbor), který při tom krátce osvětlil zlatou epochu ilustrovaných časopisů. Podle Tomana vyvinula Jesenská jakousi didaktiku modernity, aby mohla normovat sociální chování svého čtenářstva.

Paralelita a dialog různých fejetonistických přístupů k urbánnímu pražskému prostoru ozřejmily především jedno: Jak mnohostranně fejetony umožňují komprimovanou četbu moderní intelektuální historie. Aby bylo možné bádání v těchto dobách změn lépe diferencovat, je v budoucnu třeba odstranit mezery v digitalizaci a dále podporovat bohemisticko-germanistický dialog – na této konferenci podařený – o zatím stále mladém fejetonistickém výzkumu.

Přeložila Petra Grycová